

Vastaus kansalaisaloitteeseen

RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN VAIKUTTAMISASPEKTI JA HOIDON RIITTÄVYYS OSAKSI HYVINVOINTI- JA EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN SUUNNITELMIA -KUNTALAISALOITE

Erkki Nuutinen on lähettänyt 26.9.2021 kanalaisaloitteen. Kansalaisaloitteessa pyydetään tietoa strategioista ja linjauksista, joissa koskevat toimialojen asiakastyötä eli Siun soten toimeenpanemaa sosiaali- terveys- ja nuorisopoliittista päihdeohjelmaa. Aloitteessa pyydetään lisäksi tietoa, miten päihdeasiaa ja hyvinvointia edistetään eri toiminnoissa ja yhteistyössä kaupungin kanssa sekä tiedon tuottamisen kautta mm. rakenteellisessa sosiaalityössä.

Siun sote toteuttaa Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveyspalvelut. Toimintaa ohjaa talous- ja toimintasuunnitelma, jossa on linjattu toiminnan painopisteet. Siun sotessa ei ole erikseen sosiaali- terveys ja päihdepoliittista ohjelmaa. Mielenterveys- ja päihdepalvelut toteutetaan terveys- ja sairaanhoitopalveluissa, mutta yhteistyötä tehdään tiivistä varsinkin perhe- ja sosiaalipalvelujen kanssa mm. perhekeskustoiminnassa. Siun sotessa on henkilöstöjaostossa hyväksytty päihdeohjelma käytössä, jonka mukaan Siun soten yksiköissä toimitaan.

Siun soten alueellinen hyvinvointikertomus on valmistelu ja päätetty Siun soten valtuustossa 2019. Hyvinvointikertomus käsittelee laajasti Pohjois- Karjalan asukkaiden hyvinvoinnin tilannetta noin 40:llä indikaattoritiedolla. Hyvinvointikertomuksessa ei vielä riittävän laajasti kuvattu, varsinkaan strategisella tasolla varsinaisesti toimenpiteitä, joita asiakas- ja potilastyössä on otettu käyttöön tai oli jo silloin käytössä. Alueellinen hyvinvointikertomus päivitetään hyvinvointialueen käynnistämiseenkin liittyen ja se tulee Siun soten valtuuston käsiteltäväksi alkuvuodesta 2022. Päivitetty hyvinvointikertomus sisältää jo kuvaukset käytössä olevista tai käyttöön tulevista näyttöön perustuvista menetelmistä, joilla väestön terveyttä pyritään kohentamaan. Hyvinvointikertomus tulee sisältämään myös ennalta ehkäisevän päihdetyön (EPT) tiedot.

Aloitteessa todetaan, että ehkäisevä päihdetyö on vahvasti mukana sote-uudistuksessa ja sen rakenteissa ja on siten ajankohtaista. Osana tätä vahvistamista on tunnistettu tarve mm. ehkäisevän päihdetyön koordinatorille ja Siun sote on palkannut heinäkuussa 2021 ennaltaehkäisevän päihdetyön asiantuntijan, joka koordinoi maakunnallisesti ehkäisevää päihdetyötä. Aiemmin vastaavaa resurssia ei ole ollut olemassa. Asiantuntija yhteen sovittaa ehkäisevän päihdetyön toimivia menetelmiä maakunnan alueella ja antaa kunnille tukea ehkäisevän päihdetyön rakenteiden luomisessa, kehittämisessä ja ept-toimissa. Maakunnan ensimmäinen päihdetyön verkosto kokoontuu ensimmäisen kerran helmikuussa ja se toimii toiminnan ohjaamisen sekä kehittämisen verkostona yhdistäen kuntien, järjestöjen ja Siun soten toimintaa. Tavoitteena on, että maakunnallinen ennaltaehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma olisi valmis vuoden 2022 aikana. Toimintaohjelma perustuu lakiin ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) sekä kansallisen ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman painopistealueisiin.

Kansallisen ennalta ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma ohjaa myös Pohjois-Karjalan maakunnallisen toimintaohjelman toteuttamista. Toiminnan tehostamiseksi Siun sote on yhteistyössä maakunnan kuntien ja järjestöjen kanssa hakenut noin kahden vuoden ajalle (2022-2023) kehittämishanketta (hanke yht. 900 859€), jonka resurssien turvin alla kuvattujen painopisteiden mukaisia toimintoja toteutetaan. Hankkeeseen saatiin myönteinen päätös tammikuussa 2022.

1. Ehkäisevän päihdetyön alueelliset ja paikalliset rakenteet ovat kunnossa
2. Haitoista viestitään tutkittuun tietoon perustuen yksilöiden valintojen ja sosiaali- ja terveystieteiden tueksi
3. Riskikäyttö ja haitat tunnistetaan ja tukea tarjotaan varhaisessa vaiheessa
4. Paikallista alkoholi-, tupakka- ja rahapelipolitiikkaa toteutetaan suunnitellusti ja laajassa yhteistyössä (Pakka-toimintamalli kunnissa)
5. Haittojen ehkäisyyn panostetaan lähiyhteisöissä
6. Ammattilaisilla on riittävästi ehkäisevän päihdetyön osaamista

Siun soten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ml. siis ennaltaehkäisevän päihdetyön strategisena linjauksena on luotettava ja tutkittu tieto sekä laadukkaat näyttöön perustuvat työmenetelmät. Vain näin on mahdollista saada aikaan vaikuttavuutta. Resursseissa on huomioitu erityisen suurella osuudella viestintä ja viestintästrategia. Tavoitteena on siten lisätä systemaattista oikeaan tietoon perustuvaa terveystieteiden viestintää myös päihdetyön osalta. Viestintää tehdään niin yksilön valintojen kuin alueellisen sosiaali- ja terveystieteiden tueksi. Esimerkiksi Siun sote voi osallistua julkiseen keskusteluun antamalla faktoihin perustuvaa tietoa esimerkiksi aloitteessa mainitusta kannabiksen käytöstä ja siihen liittyvistä haitoista, kuten myös muista ehkäisevän päihdetyön teemasisällöistä (alkoholi, huumeaineet, tupakka- ja nikotiinituotteet, rahapelaaminen).

Alle 18-vuotiaiden osalta varsinaisesta päihdehoidosta vastaa ja sitä järjestää Siun soten terveys- ja sairaanhoitopalvelujen mielenterveys- ja päihdepalvelut, joka on matalan kynnyksen hoitoa. Helpoiten hoitokontaktin suoraan päihdepalveluihin saa web-ajanvarauksella Siun soten www-sivuilta tai maakunnallisen hoitokoordinaattorin kautta puhelimitse. Nuorten päihdekäyttöä kartoitetaan rutiinisti koulu- ja opiskeluterveydenhuollon määräaikaistarkastuksissa. Mikäli haitallista päihdekäyttöä kuvautuu, niin terveydenhoitaja keskustelelee asiasta nuoren kanssa motivoivan haastattelun menetelmin ja tarvittaessa järjestetään seurantakäyntejä. On ensisijaista, että hoitoa ja tukea voidaan tarjota lähipalveluna. Jos nuorella on monitahoisempaa oireilua tai ongelmaa, koostetaan moniammatillinen tiimi nuoren tueksi. Siihen saadaan tarvittaessa mukaan osaajia lastensuojelusta, sosiaalityöstä, erikoissairanhoidosta, mielenterveys- ja päihdepalveluista ja niistä sidosryhmistä, joita nuori tarvitsee. Keskeistä on saada nuoren lähipiiri mukaan yhteistyöhön.

Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskushankkeen mielenterveys- ja päihdepalveluiden osahanketavoitteissa on keskitytty alaikäisten päihdepalveluiden kehittämiseen. Yhtenä tärkeänä tavoitteena on ottaa käyttöön alaikäisille suunnattu

POLKU-päihdetyöparimalli. Mallissa alaikäisen kohdalla pyritään siihen, että pelkkä huoli riittää yhteydenottoon. Toimintamallissa huomioidaan myös omaiset /läheiset ja heidän huolensa ja tuen tarve sekä viranomaisten ja eri toimijoiden välinen yhteistyön sujuvuus ja konsultaatiomahdollisuus. Tavoitteena on madaltaa kynnyksiä yhteydenottamiseen, helpottaa ja nopeuttaa alaikäisen päihdepalveluihin hoitoon pääsyä.

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä velvoittaa kuntia huolehtimaan ehkäisevän päihdetyön tarpeen mukaisesta organisoinnista alueellaan ja nimeämään ehkäisevän päihdetyön tehtävistä vastaavan toimielimen. Laissa on määritelty kunnalle tehtäviä ehkäisevään päihdetyöhön liittyen (mm. kunnan päihdeolojen seuranta ja niitä koskeva tiedotus, päihdehaittoja koskevan tiedon tarjoaminen kuntalaisille, EPT-toimien edistäminen kunnan toimialoilla). Tuleville hyvinvointialueille tulee samankaltaiset tehtävät, jolloin toimien yhteensovittaminen on tärkeää. Jatkossa hyvinvointialue antaa asiantuntemusta ja tukea kuntien EPT-työlle. Toisaalta ehkäisevä päihdetyö sellaisenaan ei ole vain soten toimintaa, vaan sitä tulisi toteuttaa kaikissa. Kunta kuitenkin vastaa omassa organisaatiossaan ehkäisevän päihdetyön toteuttamisesta lain mukaisesti ja Siun sote vastaa ehkäisevän päihdetyön toiminnasta omissa palveluissaan. Yhdyspintoja on palveluihin ohjaamiseen liittyvissä asioissa ja niiltä osin kunnan/kaupungin EPT-suunnitelma koskee myös Siun sotea. Ennalta ehkäisevä päihdetyö on yksi merkittävä osa maakuntamme hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen työtä.

Siun soten toimintavuosien 2017-2021 aikana emme ole vielä kyenneet tarpeeksi hyvin panostamaan ennaltaehkäisevän toimintojen suunnitelmiin emmekä laadukkaisiin toimenpideohjelmiin. Korona-pandemia on osaltaan kuormittanut usean vuoden aikana sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutuotantoa niin, että ei ole pystytty toivotulla tavalla kehittämään ja suunnittelemaan ennaltaehkäiseviä toimintoja. ShL 7 § mukaista tiedon tuottamista ja tavoitteellista toimintaa yhteiskunnan taustatekijöihin vaikuttamiseen (ml. mediavaikuttamista) ja sosiaalityön osallisuuteen osana muiden toimialojen suunnittelua ei ole ollut resurssia. Hyvinvointialueelle siirryttäessä pyritään vahvistamaan niitä keinoja, joilla tämä muuttuisi mahdolliseksi.